

Rozpočet na rok 1928.

Dne 25. října předložil jsem poslanecké sněmovně státní rozpočet na příští rok a doprovodil jej výkladem obsahujícím hlavní směrnice finančněhospodářské politiky, retrospektivou i vzhledem do nejbližší budoucnosti. Považuji za vhodné, abych v národohospodářské revui, jakou je „Národohospodářský Obzor“, shrnul hlavní myšlenky. Jest zajisté státní rozpočet jednou z nejdůležitějších hospodářských událostí v průběhu roku.

I. Formální stránka do rozpočtu.

Struktura rozpočtová zůstává nezměněna tak, jak byla zavedena k rozpočtu na 1927. Rozčlenění rozpočtu na skupinu administrativní a skupinu podnikovou se plně osvědčilo, poněvadž bylo přizpůsobeno struktuře hospodářství státního, v němž hospodářství podniků jest zásadně osamostatněno a odděleno od vlastní státní správy. Jen v podrobnostech je rozpočet dále propracován, buď methodicky anebo důsledkem různých nových zákonných norem. V ohledu prvním jest upozorniti na společné schema, podle kterého sdělávají rozpočet veškeré státní podniky. Jest to vlastně schema bilanční, podle něhož se bude též sdělávati účetní uzávěrka. V ohledu druhém provádějí se v rozpočtu důsledky reformy správní, reformy berní, nové platové soustavy atd.

II. Rozsah státního rozpočtu.

Rozsah administrativního rozpočtu státního na příští rok je menší efektivně o 12 milionů, nežli byl v roce běžném. Rozpočet se tedy stabilisuje. Snížení není veliké, avšak, uvážíme-li všechny okolnosti souvisle, třeba tento fakt ohodnotiti velmi

vysoko. Bylo totiž nutno dospěti k tomuto výsledku po včlenění nových velikých výdajů do rozpočtu. Především celé platové soustavy, s níž je spojen náklad vskutku daleko vyšší, nežli se čekalo. Vydatněji byly dotovány stavby vodní, stavby silniční, nový náklad vzešel z reformy správy, z provádění berní reformy, zařazuje se do rozpočtu první větší položka pro splacení státního dluhu, dále položka na odškodnění Čechoslováků z Ruska, vydatněji se dotuje nezaměstnanost, velmi značný vzestup vykazují výdaje pensijní. Do rozpočtu byly konečně zařazeny všechny dosavadní výdaje mimostatní až na učitelské platy.

Bylo-li přes to přese všechno dosaženo snížení rozpočtu, jest oceniti toto snížení tím více. Avšak se stanoviska národohospodářského bylo by toto snížení pochybné ceny, kdyby bylo vykoupeno újmou úkolů jiných, národohospodářsky prospěšných. Ale tak tomu není, poněvadž byla úspora provedena jednak snížením břemene služby dluhové, jednak odpadem některých poválečných výdajů, vyřízením repatriačních nákladů atd.

Stabilisace rozpočtu jest proto událostí finančně hospodářsky velmi cennou. Vyložil jsem na tomto místě před rokem podstatu naší finanční soustavy státní. Ukázalo se, že tato soustava jest v rozporu s národohospodářskou konstrukcí naší republiky, jakožto státu silně exportního, poněvadž největší kvotu v této soustavě zaujímají daně obchodové, které jsou neodlučitelnou složkou výrobního nákladu, zatěžujícího produkt před jeho zakončením.

I k těmto národohospodářsky škodlivým zdrojům, k nimž náleží daň z uhlí, daň dopravní a daň z obratu, bylo za současného napětí všech ostatních zdrojů příjmových nutno sáhnouti, aby byla udržena finanční rovnováha. Je-li v zájmu národohospodářském nutno tyto daně obchodové postupně odčňovati, nezbývá, než snižovati rozsah veřejných výdajů, čehož lze očekávati z oddlužování a snižování břemene úrokového, ze zhospodárnění veřejné správy, zvláště důsledkem nové platové soustavy a konečně z opadávání poválečných úkolů, zejména péče o invalidy. Avšak i prostá stabilisace rozpočtová je velmi důležitá, poněvadž příjmy všech druhů mají přirozený vzrůst, odpovídající rozvoji populace a hospodářství, takže též absolutní rozsah rozpočtu se stává vzhledem k národohospodářské nosnosti relativně méně tíživým.

Fakt stabilisovaného rozpočtu nepřišel však touto cestou národohospodářství k dobru tak, že by byly sníženy obchodové daně, poněvadž přirozený přírůstek ostatních zdrojů příjmových byl odčerpán ku úhradě úbytku přímých daní důsledkem berní reformy. Se stanoviska národohospodářského bylo by bývalo snad lépe počítati s odčiňováním daní obchodových, nežli s reformou daní přímých, a kdybychom v rozpočtu na příští rok nemuseli počítati s úbytkem okrouhle dvou set milionů na daních přímých, bylo by bývalo možno buď zrušiti daň uhelnou anebo snížiti o 30% daň dopravní. Ovšem hlediska administrativní i politická, ovšem i potřeba zvýšiti dosavadní kapitalisaci, rozhodla o přednosti reformy berní, a tak nezbývá, nežli srovnati rozpočet co nejrychleji s novou soustavou daní přímých a odtud teprve počítati naznačenou rekonstrukci finanční soustavy.

III. Státní rozpočet a samospráva.

Avšak úsilí finanční správy státní po snížení či stabilisaci rozpočtu se stává téměř ilusorním, není-li provázeno obdobným úsilím samosprávy. Národnímu hospodářství je lhostejno, je-li stísněno státem či samosprávou, a záleží tudíž na rozsahu celého budgetu od obce až ke státu. Z té příčiny jsem už vloni pořídil ku projednání státního rozpočtu úhrnný přehled výdajů samosprávných. Už tenkrát ohromily výsledky překvapujícím velkým rozsahem samosprávných velkých výdajů. Ale toto vše je letošním obdobným přehledem překonáno, poněvadž se ukazuje, že úhrnný rozpočet samosprávy vzrostl za jeden rok více než o 1 miliardu, z čehož připadá největší část na rozpočty obecní. Je tedy patrné, že byl nejvyšší čas regulovati finanční hospodářství samosprávných svazků tak, jak se stalo letošním červencovým zákonem. Data o finančním hospodářství obecním jsou arci velmi nestejnorodá, následkem nestejných metody rozpočtování, a zamýšlím proto v chystaném finančním řádu upravití též jednotným způsobem schema samosprávných rozpočtů. Avšak tato metodická závada platila zrovna tak vloni jako letos, takže velký vzrůst v rozpočtech samosprávy patrný je nepochybný. Soustava příjmová samosprávných financí není ve svém složení tak nepříznivá, jak tomu je ve finanční soustavě státní, poněvadž obchodové daně se zde objevují pouze ve formě údělu státní daně z obratu. Rozpínání samosprávných budgetů za současného zá-

konného limita přírážek musí vést k tlaku na stát o pomoc, k udržování údělů. Státní daň z obratu slouží jen z poloviny financím státním a z druhé poloviny jest údělem samosprávě. Bez snížení rozpočtu samosprávy a vybudování ostatních příjmových zdrojů jejich nelze odčinit daně z obratu a přebudovati finanční soustavy. Odčinění daní obchodových závisí tedy zrovna tak na ekonomii státu jako na ekonomii samosprávy, zdá se však, že samospráva projevuje velmi málo smyslu pro tento naléhavý národohospodářský úkol.

IV. Rozpočet je aktivní!

Státní rozpočet je aktivní 25 mil. Kč. Přes značný pokles příjmu (berní reforma, válečná daň, uhelná daň atd.), zůstává rozpočet aktivním. Aktivita byla zachována tím, že investice poštovní byly odkázány na úvěr. Bylo tak nutno učiniti, poněvadž urychlené provedení kabelisace vyžaduje více nežli činí čistý výnos poštovního podniku, a bylo tak možno učiniti, poněvadž investice poštovní jsou vysoce rentabilní. S tím se počítalo hned zprvu, když se poštám ponechával v roce 1926 a 1927 zisk na investice a byla zde opatřována reserva (pro berní reformu), jak se výslovně praví v důvodové zprávě k rozpočtu na rok 1927. Z toho je patrné, že má rozpočet na rok 1928 méně rezerv, nežli měl rozpočet na rok 1927, za to lze říci, že jeho koncepce opírající se o nepříznivý rok 1926 je velmi opatrná.

Ovšem čekají státní finanční správu ještě veliké úkoly výdajové, hlavně sociální. Sem náleží úprava platů staropensistům, sanace bratrských pokladen, reforma gentského systému, problém přestárklých a hlavně problém učitelských platů. Zde třeba rozřešiti otázku nositelů těchto platů a úhradu téměř půl miliardy, která není nikde v rozpočtu, poněvadž není otázka nositelů rozhodnuta. Rozřešení se stává naléhavým, poněvadž daňové přeplatky z minulých let, z nichž se řečený schodek zálohou uhrazoval, se skončí nyní po uzavření depurační akce, a nebude dále možno z pokladničních hotovostí těchto výdajů ani zálohou opatřovati. Úkoly úhradové, které čekají finanční správu, jsou tedy nemalé a přece musí zůstatí rovnováha finanční samozřejmým axiomem, jemuž se musí všechny ostatní zájmy podříditi. Úhradu bude hledati zase především v úsporách a snižování ostatních, zvláště příbuzných výdajích, a co možná v nejmenší míře v nových úhradových pramenech.

V. Situace na počátku konsolidačního období. Konsolidační problémy.

Při úvaze o rozpočtu státním jest důležité uvědomiti si jeho vztah k celému hospodářství národnímu. Konsolidační období naší finanční politiky počínající stabilisací naší měny formálně od bankovní novelly z r. 1925 nalézá hospodářství i finance ve stavu podeflačním. Industrie je odkapitalisována anebo přetížena cizím kapitálem, poněvadž neztenčený důchod kapitálový po jeho zhodnocení deflací tvoří zvětšenou kvotu výrobních nákladů. Krise industrie nezůstala bez vlivu na peněžnictví. Veřejné svazky nemohly snížit finančních čísel v deflační relaci, bojují proto o svou rovnováhu a působí zvýšeným útlakem na výrobu i spotřebu. Důkazem toho je udržování finančního systému, který, jak bylo vloni na tomto místě dovozeno ve článku „Státní finanční soustava“, jest v rozporu s národohospodářskou konstrukcí státu, poněvadž největší kvotu státních daní zaujímají daně obchodové, postihující produkt před jeho dokončením a tvořící tudíž trvalou složku výrobního nákladu i tenkrát, když jest produkt exportován.

Ukázal jsem v loňském exposé finančním, že těžisko celého problému spočívá v úroku. Jestliže byl zhodnocen deflací podíl kapitálový, kteréžto zhodnocení působí zvýšený tlak na průmysl, třeba hledati odpomoc ve snížení úroku. Snížení úroku znamená též velkou úsporu veřejných rozpočtů, poněvadž služba úroková činí jak ve státním rozpočtu, tak v úhrnu všech veřejných rozpočtů v zemi, největší položku. Avšak úrokového problému nelze rozřešiti dekretem, nýbrž vytvořením přirozených předpokladů pro jeho opadávání. Třeba zkrátka posílniti zemi kapitálově a zesílniti peněžní trh. Tohoto cíle třeba dosáhnouti bez cizí pomoci. Z toho vyplývá, že musí veřejné svazky přestati s odčerpáváním peněz z peněžního trhu pro své účely, zejména pro účely bez národohospodářské a soukromohospodářské rentability. Má-li stát hospodařiti bez půjček, je nutno, aby svůj rozpočet vyvážil a vyvážený rozpočet aspoň stabilisoval. Prakticky je třeba stabilisovati hlavně rozpočtové složky, což se stalo ve příčině platů státních zaměstnanců, limitování nákladu na veřejné stavby administrativní, dále ve veřejném dluhu, stabilisovány a sníženy byly náklady na vojsko a zbývá ještě provésti stabilisaci výdajů sociálních a školských. Nic ovšem ne-

zpomůže tento postup ve financích státních, není-li provázen obdobným postupem ve financích samosprávných, jejichž výdaje jeví tendenci neobyčejně rozpínavou. Tuto stabilisaci má provést letošní zákon o finančním hospodářství samosprávných svazků. Podařilo se státu roku 1926 a 1927 hospodařiti bez dluhů, nebyly tedy miliardy odčerpávány z peněžního trhu.

Jest však nutno napomáhati tvorbě domácího kapitálu také pozitivně. Hlavní metodou po této stránce, pokud jest v moci finanční správy, byla berní reforma, která nezvyšuje přímo soutěživosti, ale umožňuje tvoření kapitálu, umožňuje podnikům kapitálově i technicky zesílit. V rozpočtu samotném pamatováno bylo na lepší dotaci produktivních výdajů, zejména silnic a vodních staveb. I opatření, kterým bylo použito peněz ze sociálního pojištění pro výstavbu silnic, sleduje se snaha po zvýšení produktivity země.

VI. Dnešní hospodářská situace.

Výsledky této práce jsou zjevné. Peněžní trh je u nás dokonale likvidní, a to i za nynější plné hospodářské konjunktury. Fakt tento jest děkovati pozitivně velké úspornosti obyvatelstva a negativně zdrženlivosti finanční správy vůči peněžnímu trhu, poněvadž stát netoliko že žádných dluhů v posledních dvou letech nenadělal, nýbrž staré částečně splácel. Plynulost peněžního trhu měla za přirozený následek pokles úrokové míry, který se projevuje především ve vzestupu kursu ukládacích papírů a snížení efektivní úrokové míry z nich. 6% titry státní, které měly v lednu 1926 kurs 80 nebo 77 (IV. státní půjčka), dorostly v kursu na nominální hodnotu. Efektivní úrok, který činil v lednu 1926 přes 7½%, klesl pod 6%. Vzestup hodnoty ukládacích papírů, který je rubem klesající úrokové míry, děl se vývojem přirozeným a zdravým, a jestliže finanční zpráva spolupomáhá regulovati kursy státních papírů, tedy nikdy nepůsobila k zhodnocení, nýbrž pouze brzdila reakce a tlumila spekulacní vzestup, aby právě vývoj se dál mimo spekulaci a zcela přirozeně. Není pochyby, že bude-li zachována dosavadní linie, musí vésti vývoj k dalšímu zlevňování úroku, ale bude dobře, když budeme budoucnost hodnotiti opatrně. Za ukládacími papíry šly papíry dividendové, které byly dříve stejně podhodnoceny, ale při nichž se došlo po mém soudu dále, nežli odpovídá možnému trvalému výnosu, čemuž nasvědčuje nej-

lépe, že efektivní zúročení dividendových papírů podle dnešních kursů jest namnoze mnohem nižší nežli efektivní zúročení papírů ukládacích.

Kapitálový a úrokový vývoj na peněžním trhu stal se u nás hlavní složkou hospodářské konjunktury a zaměstnanosti. Je pravda, že jsme částečně zúčastněni obecné konjunkturální vlny světové, ale podrobný rozbor složek vzestupující výroby a zaměstnanosti nasvědčuje z valné části příčinám vnitřním a vývoji na peněžním trhu. Z toho ovšem vyplývá i určitý úsudek pro vývoj další v konjunkturu, že má v sobě určitý trvalý prvek, pokud zůstane nerušen linií finančně politickou.

Že za tohoto vývoje finanční peněžnictví ozdravuje mílovými kroky, netřeba hrubě dokládati. Poklesem úrokové míry se sice snižují příjmy peněžních ústavů a nezbude nic, než aby se snižovalo dále a mírnilo se rozpětí mezi aktivním a pasivním úrokem, ale na druhé straně zhodnocují se pohledávky vůči průmyslu lépe a plně zaměstnanému a proto i zhodnocenému. Úbytek běžných příjmů musí uhraditi peněžnictví vnitřní ekonomii, snížením režie a reorganisačí umožňující úsporu ve správě.

VII. Z á v ě r.

Vývoj dal tedy za pravdu diagnosé a nastoupená cesta se ukázala správnou. Je tedy zcela přirozeno, že musí býti příkazem do budoucna, aby na této cestě bylo dále pokračováno. Tomuto požadavku vyhovuje rozpočet na rok příští, poněvadž jeho absolutní rozsah je menší. I když odkazuje poštovní podnik na úvěr pro úhradu investic, tedy jde o částku celkem vzhledem k našemu stavu peněžního trhu nepatrnou a účel úvěru jsou investice s vysokou národohospodářskou i soukromohospodářskou rentabilitou. Avšak do budoucna nelze se spokojiti pouze se stabilisací dnešního rozpočtu, poněvadž stále zůstává otevřen problém přebudování naší finanční soustavy. Neoddávám se ilusi, že bude možno během příštího roku učiniti i zde podstatný krok dopředu, poněvadž, jak řečeno, stojí finanční správa ještě před velikými problémy úhradovými. Tyto včleniti do rozpočtu, pečovati o jich úhradu a zachovati v podstatě rozpočtovou stabilitu, bude první starostí finanční správy. Ale, jakmile bude dosaženo tohoto bodu, nutno počítati s povlovným opadem veřejných výdajů, a to hlavně jednak výdajů spojených

s vlastní správou, již třeba ekonomisovati, dále výdajů na státní dluh, jež budou opadávati důsledkem proplacení a snižování úrokové míry, a konečně opadem mimořádných úkolů poválečných, nákladu na invalidní péči. Budou-li současně vyvíjeti se přirozeným tempem ostatní zdroje příjmové, ruku v ruce s vývojem populace a národního hospodářství, lze pomýšleti na odčínování daní brzdících naši soutěživost, v první řadě daní dopravních, daně uhelné a pak i daně obrátové. Lze očekávat, že i zlepšená administrace povede k příznivějším výsledkům skutečných plateb, čímž se přiblíží možnost snížení sazeb.

Rozpočet na r. 1928 je tedy výsledkem dosavadní linie finančně politické a zapadá do ní svým rozsahem i konstrukcí, jest proto pokrokem, i když neřeší, jak jest přirozeno, všech problémů finančně-hospodářských, které nás čekají do budoucna

Karel Engliš.

Spotřební nebo vývozní konjunktura?

Zahraniční obchod nevykazuje na první pohled v září jednotně vyhraněného konjunkturního obrazu. Momenty směřující nahoru a dolů se křížují. Československé národní hospodářství jest příliš malé, jest příliš neodlučitelně spjato s hospodářským vývojem větších sousedů, než aby bylo možno prostě okresliti to, co v jiných zemích jest věcí podstatnou, totiž křivku domácí spotřeby. V Československu působí vlastní konjunktura a konjunktura jiných jako střídavě silné složky na utváření hospodářského života a v tomto okamžiku se zdá, že zahraniční síly působí mocněji než domácí. Konjunktura, již dnes beze sporu ještě máme, zaslouží si spíše, jak se zdá, názvu vývozní konjunktury než konjunktury spotřební. Spotřeba sice oproti loňskému nejnižšímu bodu krise stoupla, zvedá se však málo nad hladinu, již jsme měli dříve v mnohem chudších letech; její relativní vzestup nelze srovnávati s obrovským vzrůstem, jež letošní konjunktura přinesla všem našim sousedům, a také absolutní výše spotřeby, spotřeba na jednoho obyvatele, zůstává neustále daleko za spotřební výší západní Evropy. Máme konjunkturu, jež vznikla spotřební konjunkturou našich sousedů, zejména Německa, a již naše vlastní domácí spotřeba následuje